

УДК 37.09

DOI <https://doi.org/10.32782/humanitas/2025.6.18>

Тетяна МАРТИНЮК

доктор педагогічних наук, доцент, професор кафедри спеціальної та інклюзивної освіти, Волинський національний університет імені Лесі Українки, просп. Волі, 13, м. Луцьк, Волинська обл., Україна, 43025
ORCID: 0000-0002-9288-8179

Бібліографічний опис статті: Мартинюк, Т. (2025). Роль проєктної діяльності в роботі вчителя-дефектолога у системі раннього втручання для розвитку та виховання дітей раннього віку. *Ввічливість. Humanitas*, 6, 152–158, doi: <https://doi.org/10.32782/humanitas/2025.6.18>

РОЛЬ ПРОЄКТНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В РОБОТІ ВЧИТЕЛЯ-ДЕФЕКТОЛОГА У СИСТЕМІ РАНЬОГО ВТРУЧАННЯ ДЛЯ РОЗВИТКУ ТА ВИХОВАННЯ ДІТЕЙ РАНЬОГО ВІКУ

Мета роботи. У статті досліджуються стратегії та підходи, що використовуються в системній діяльності вчителя-дефектолога для раннього розвитку та виховання дітей з порушеннями розвитку. Особлива увага приділена проєктній методології як ключовому рішення у корекційній роботі із системними інтелектуальними порушеннями. *Методологія.* У роботі над статтею були застосовані низка наукових методів, зокрема – структурно-логічний метод, порівняння і узагальнення, метод експертної оцінки. *Наукова новизна.* У дослідженні проаналізовано потенціал проєктної діяльності у роботі вчителя-дефектолога у системі раннього втручання, виділено сильні сторони пропонованого підходу. Репрезентовано практичні перспективи вдосконалення програм раннього втручання, індивідуалізованих планів підтримки та інтегрованого підходу до розвитку та виховання дітей раннього віку. Виділено основні передумови забезпечення ефективності корекційно-розвивальної діяльності вчителя-дефектолога на основі проєктної діяльності: активна діяльність дитини, активізація її внутрішнього потенціалу; позиціонування як рівноцінного учасника процесу супроводу; персоналізація супроводу з урахуванням унікальних потреб та рівня розвитку для адаптації завдань та вправ до індивідуальних особливостей дитини; системність та послідовність; асиміляція зусиль усіх учасників навчально-виховного процесу. *Висновки.* Досліджено низку інтерпретацій ролі проєктної діяльності у корекційній роботі вчителя-дефектолога з дітьми раннього віку. Доведено, що за умови ефективного корекційно-розвивального процесу на основі проєктної методології можна досягнути підвищення рівня сформованості у дітей комунікативних навичок, умінь соціальної поведінки, що є показником і результатом загального психічно-інтелектуального розвитку. У статті зацентровано на необхідності впровадження інклюзивних навчальних програм та створенні сприятливого психологічного середовища, що дозволить покращити сучасну українську практику раннього догляду за дітьми з вадами розвитку.

Ключові слова: система раннього втручання, вчитель-дефектолог, навчально-виховна діяльність, проєктна методологія, розвиток.

Tetiana MARTYNIUK

Doctor of Pedagogical Sciences, Associate Professor, Professor at the Department of Special and Inclusive Education, Lesya Ukrainka Volynian National University, 13 Voli ave., Lutsk, Volyn region, Ukraine, 43025
ORCID: 0000-0002-9288-8179

To cite this article: Martyniuk, T. (2025). Rol proiektnoi diialnosti v roboti vchytelia-defektoloha u systemi rannoho vtruchannia dlia rozvytku ta vykhovannia ditei rannoho viku [The role of project activity in the work of a teacher-defectology in the system of early intervention for the development and education of early children]. *Vvichlyvist. Humanitas*, 6, 152–158, doi: <https://doi.org/10.32782/humanitas/2025.6.18>

THE ROLE OF PROJECT ACTIVITY IN THE WORK OF A TEACHER-DEFECTOLOGUE IN THE SYSTEM OF EARLY INTERVENTION FOR THE DEVELOPMENT AND EDUCATION OF EARLY CHILDREN

The purpose of the study. The article explores the strategies and approaches used in the systematic activities of a special education teacher for the early development and upbringing of children with developmental disabilities. Special attention is paid to the project methodology as a key solution in correctional work with systemic intellectual disabilities. Methodology. A number of scientific methods were applied in the work on the article, in particular, the structural-logical method, comparison and generalization, and the method of expert evaluation. Scientific novelty. The study analyzed the potential of project activities in the work of a special education teacher in the early intervention system, highlighted the strengths of the proposed approach. The practical prospects for improving early intervention programs, individualized support plans, and an integrated approach to the development and upbringing of early childhood children are presented. The main prerequisites for ensuring the effectiveness of the correctional and developmental activities of a special education teacher based on project activities are highlighted: active activity of the child, activation of his internal potential; positioning as an equal participant in the support process; personalization of support taking into account unique needs and level of development to adapt tasks and exercises to the individual characteristics of the child; systematicity and consistency; assimilation of the efforts of all participants in the educational process. Conclusions. A number of interpretations of the role of project activities in the correctional work of a special education teacher with early childhood children have been studied. It has been proven that under the condition of an effective correctional and developmental process based on the project methodology, it is possible to achieve an increase in the level of formation of children's communicative skills, social behavior skills, which is an indicator and result of general mental and intellectual development. The article emphasizes the need to implement inclusive educational programs and create a favorable psychological environment, which will improve the modern Ukrainian practice of early care for children with developmental disabilities.

Key words: early intervention system, special education teacher, educational activity, project methodology, development.

Актуальність проблеми. Виховання та навчання дітей раннього віку із порушеннями розвитку є складним, проте вкрай важливим завданням. Кожна дитина володіє безпечним правом на одержання знань, умінь і навичок, які сприятимуть у подальшому житті успішній реалізації, набуттю соціального статусу. Для досягнення стійкого успіху навчально-виховної діяльності учителю-дефектологу необхідно залучати потенціал різноманітних педагогічних інструментів, що спрямовані на максимальне залучення дітей до активного мовленнєвого процесу, розвитку аналітичного мислення, креативності. Практична реалізація поставленої мети пов'язана, першочергово, зі змістом навчально-корекційної роботи в межах психолого-педагогічного супроводу, що позиціонується одним із основних засобів особистісного розвитку, формування базового рівня навченості дітей раннього віку.

Проектна діяльність сприяє розвитку ключових життєвих компетенцій дитини, розвиває її соціальні уміння. Активне використання проектної технології вчителем-дефектологом дозволяє дітям усвідомлено сприймати знання і застосовувати їх на практиці, навчає самостійно приймати рішення. Повноцінного засвоєння життєвих компетенцій важко досяг-

нути, якщо дитина обмежена у своїй комунікації лише родиною чи спеціальним навчально-виховним закладом. У зв'язку з цим, у проектній діяльності необхідно постійно розширювати комунікаційне поле дітей з вадами розвитку.

Зважаючи на необхідність забезпечення здатності до адаптації у динамічних умовах соціуму, що позиціонується найважливішою метою корекційно-виховної діяльності вчителя-дефектолога, особливої уваги потребує потенціал сучасних підходів у системі раннього втручання, зокрема – проектної методології.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Наукові пошуки галузевих дослідників зосереджені на сучасних тенденціях та кращих практиках у сфері психолого-педагогічного супроводу та корекційно-розвивальної роботи з дітьми раннього віку, що мають певні відхилення у розвитку. Зокрема, М. Кононова (2019), О. Чепка (2022), J. Miciak, J. Fletcher (2020) пропонують комплексний підхід до корекційної діяльності, що дозволяє залучити значні резервні можливості вихованців. В. Кобильченко, І. Омельченко (2021), О. Склянська (2019), В. Olusanya та ін. (2024) позиціонують сутністю навчально-виховної роботи із дітьми компенсаторно-корекційну

спрямованість супроводу, орієнтацію на формування логічного мислення, наочність, індивідуальний і диференційований підхід.

Як переконують О. Ільчук (2021), L. Shevchenko, L. Sorochan (2020), психолого-педагогічний супровід у системі раннього втручання має системно охоплювати змістові, діяльнісні, особистісні компоненти інтелекту. До корекційних цілей навчально-виховного процесу автор відносить формування операційних та процесуальних компонентів діяльності, що має ґрунтуватися на інтелектуалізації і вербалізації.

Аналізуючи погляди авторів W. Cheng та ін. (2023), S. Masefield та ін. (2020) можна отримати більш повне уявлення про різноманітні підходи до психолого-педагогічного супроводу та корекційно-розвивальної роботи у системі раннього втручання. Проте, не зважаючи на вагомість науково-практичних здобутків науковців, актуальною залишається необхідність поглибленого дослідження ролі проєктної діяльності у роботі вчителя-дефектолога.

Мета дослідження – висвітлення потенціалу проєктної методології у межах психолого-педагогічного супроводу та корекційно-розвивальної роботи вчителя-дефектолога у системі раннього втручання для розвитку та виховання дітей раннього віку.

Виклад основного матеріалу дослідження. Впровадження сучасних технологій, методик та форм психолого-педагогічного супроводу дітей раннього віку з відхиленнями у розвитку передбачає багатоаспектність та варіативність. Ефективність продемонструвало використання інформаційно-комунікаційних, ігрових, інтерактивних, проєктних, арт-педагогічних технологій навчання, із залученням різнопланового наочного матеріалу.

Проєктна діяльність в роботі вчителя-дефектолога має розглядатись як цілеспрямовану та комплексну концепцію корекції порушень розвитку дітей, що торкаються аспектів когнітивного розвитку, мовленнєвої діяльності та соціальної сфери за допомогою індивідуалізованих корекційно-розвивальних проєктів. Створення індивідуалізованих траєкторій розвитку та виховання дітей раннього віку дозволяє успішно інтегрувати вихованців у інклюзивне середовище, сприяє адаптації та розвитку потенціалу кожної дитини.

Проєктна діяльність вчителя-дефектолога у системі раннього втручання передбачає використання корекційно-розвиткових проєктів, спрямованих на роботу з конкретними вадами розвитку, соціально-адаптивних проєктів для укріплення навичок соціальної взаємодії та самостійності, когнітивні (для інтенсивного розвитку мислення, уваги, пам'яті), а також інклюзивні проєкти, спрямовані на успішну інтеграцію дитини у загальне навчально-виховне середовище.

Зміст корекційно-педагогічної діяльності вчителя-дефектолога має передбачати комплексний підхід до проведення занять, забезпечення взаємодії з іншими фахівцями у рамках команди психолого-педагогічного супроводу дитини з інтелектуальними порушеннями (Vertugina та ін., 2022). Адаптація дитини в соціумі – основне завдання, що переслідує вчитель-дефектолог у системі раннього втручання. Проєктна діяльність має бути спрямована на розширення зони контакту вихованців у комунікаційній діяльності, засвоєння нових соціальних ролей, практичне відпрацювання набутих навичок (Склянська, 2019; Olusanya та ін., 2024). Такий підхід дозволить ефективно формувати соціально-комунікативні компетенції, формувати особистісну культуру, внутрішню самодисципліну, забезпечувати умови для гармонійного саморозвитку дитини (Pozas та ін., 2020).

Під проєктним навчанням необхідно розуміти цілеспрямований процес взаємодії педагога і вихованців, результатом якого стає ефективна розвивально-виховна діяльність. Доволі часто проєкт розглядається як творчий за характером напрям діяльності педагога, спрямований на вирішення конкретної значущої проблеми в рамках певного педагогічного завдання. На сьогодні визначені такі теоретико-методологічні принципи проєктного навчання у системі розвитку та виховання дітей раннього віку:

1) дидактичне спрямування, що дає змогу розвивати творчі здібності у системі раннього втручання, вміння дітей самостійно планувати і проєктувати свою діяльність для вирішення пізнавальних і практичних завдань, систематизувати інформацію і обробляти отримані результати;

2) концептуальність, що передбачає опору на теоретичні положення, властиві певним напрямкам педагогічних технологій;

3) системність як взаємозв'язаність і послідовність елементів освітньої діяльності;

4) відтворюваність, що проявляється в можливості використання проектного навчання на різних етапах навчально-виховної діяльності;

5) універсальність, тобто можливість інтеграції в структуру будь-якого напрямку роботи з розвитку та виховання дітей раннього віку.

Проектна діяльність багато в чому залежить від скоординованої діяльності вчителя-дефектолога, від того, наскільки педагог продумав план, структуру проекту, алгоритм його виконання і функції всіх учасників проекту, результативність і презентацію результатів спільної діяльності учасників. Проектна діяльність передбачає побудову навчально-виховного процесу в логіці діяльності, що має особистісне значення для дитини, індивідуальний темп роботи, що є гарантією для кожної дитини в досягненні особистого рівня її розвитку.

Комплексний підхід до організації виховного процесу через метод проектів дозволяє збалансовано розвивати фізіологічні та психічні функції дитини раннього віку. При цьому необхідно виділити ключові етапи організації проектної діяльності вчителем-дефектологом, що включають завдання: визначення завдання проекту, формування творчих груп, формулювання завдань і тез, вибору теоретико-методологічного забезпечення, припущення результатів проекту, власне розробки проекту, презентації, фіксації отриманих результатів і необхідної рефлексії. При цьому, на кожному етапі пріоритетним виступає певне корекційне завдання, що підпорядковане загальній програмі. Першим етапом є підготовчий, основною метою якого є максимальна підготовка дитини до подальшої навчально-виховної діяльності. Другий етап являє собою формування первинних вимовних навичок і умінь (наприклад, постановка звуків, їх диференціація та автоматизація). Підсумковим, третім етапом процесу корекції вбачається формування стійких комунікативних умінь і навичок, із широким використанням цільових завдань та креативних вправ.

Проектний підхід передбачає усвідомлення особистої відповідальності вчителя-дефектолога за розвиток дитини. При цьому створення

сприятливого предметно-просторового середовища вбачається важливим кроком у підвищенні ефективності навчально-виховного процесу. Зокрема, особливої уваги заслуговує музично-ритмічна діяльність, що сприймається дітьми як цікава та захоплива форма взаємодії, що дозволяє їм відчувати себе активними учасниками навчального процесу. Також, важлива роль відведена психологічній підтримці, що допомагає дітям зберегти позитивний настрій та мотивацію до навчання.

Проектна діяльність у системі раннього втручання за активної участі батьків допомагає дітям раннього віку проявити себе, розкрити власні здібності, реалізувати пізнавальні потреби, і водночас надає творчі можливості співпраці для всіх учасників корекційно-розвивального процесу в сучасній системі раннього втручання.

Таким чином, основними передумовами забезпечення ефективності корекційно-розвивальної діяльності вчителя-дефектолога на основі проектної діяльності вбачаються:

1) активна діяльність дитини, активізація її внутрішнього потенціалу, позиціонування як рівноцінного учасника процесу супроводу, із акцентом на особистісні позитивні якості та переваги;

2) персоналізація методології логопедичного супроводу з урахуванням унікальних потреб та рівня розвитку для адаптації завдань та вправ до індивідуальних особливостей дитини;

3) системність та послідовність;

4) асиміляція зусиль усіх учасників процесу супроводу: логопеда, педагога, психолога, батьків.

Важливу роль в процесі комунікації під час реалізації проектного методу відіграє вміння виражати свої внутрішні емоції та правильно розуміти емоційний стан співрозмовника. Міміка, жести, пантоміміка мають активно залучатись до різних завдань та доручень. Ігрові елементи, водночас, мають відповідати віковим особливостям дітей раннього віку (Чепка, 2022). Ситуативність поведінки і імпульсивну активність дітей раннього віку варто обмежувати попередньо обумовленими правилами, котрі навчають дитину керувати своєю поведінкою, тренують у довільності та усвідомленості дій. Корекційний потенціал гри укріплюється позицією вчителя-дефектолога:

він може перебувати поза грою, виконуючи ролі контролера, аналітика, проектувальника, організатора та перетворювача результатів або всередині, будучи повноправним учасником.

З-поміж інтерактивних навчальних технологій у проєктній діяльності вчитель-дефектолог має обирати найбільш прийнятні для досліджуваної вікової групи, зокрема, рольові ігри. Гейміфікація дає змогу:

- відтворювати певні ситуації за допомогою імітаційно-ігрового рольового моделювання;
- організовувати активну участь кожної дитини, підвищувати її інтерес та залученість до ситуації, що подається в ігровій формі;
- формувати емоційний інтелект;
- усвідомлено застосовувати теоретичні уміння на практиці, засвоювати їх на рівні підсвідомості.

Візуальні елементи добираються за тематикою корекційно-виховного заняття. При цьому мультимедійні презентації та слайд шоу сприяють розширенню пізнавальної діяльності, навичок спілкування, формування соціальної активності. Цікавим елементом у межах проєктної роботи вбачаються квест-технології, що передбачають об'єднання дітей у групи для виконання певного завдання. При цьому важливо правильно розподілити ролі, щоб активізувати пізнавальні, мовленнєві і розумові процесів учасників. Не можна оминати увагою і арт-техніки у форматі ізотерапії, що передбачає ліплення, малювання, декоративно-прикладне мистецтво. Інтеграція мистецьких елементів до проєктної діяльності дозволяє досягнути відчутних результатів у корекції психоемоційної сфери та поведінки дитини, сприяє гармонійному формуванню її особистості.

Необхідно зауважити, що презентація результатів відіграє величезну роль у стимулюванні всіх учасників проєктної діяльності. Роль вчителя-дефектолога передбачає толерантне і грамотне оцінювання результатів: педагогу необхідно побачити навіть незначні успіхи кожної дитини, участь кожного з батьків, заохотити всіх учасників, підібравши кожному свою номінацію.

У процесі презентації продуктів діяльності у дітей формуються навички адекватної оцінки власних результатів, вміння оцінювати один одного в діяльності. Діти демонструють розуміння проблеми, вміння здійснювати роботу,

доводити розпочату справу до кінця. Організація та проведення проєктної діяльності має значний вплив на стиль взаємодії з дітьми. Відбувається перехід від трансляції готових знань до ініціювання активізації пошукової діяльності вихованців, до спільного пошуку вирішення поставленої проблеми.

Можна стверджувати, що застосування різноманітного потенціалу корекційно-розвивальних технологій проєктного методу в межах психолого-педагогічного супроводу дітей із порушеннями розвитку дозволить підвищити якість навчально-виховного процесу. Проєктна діяльність у системі раннього втручання спрямована на індивідуальний, комплексний підхід, співпрацю з батьками та створення мотивації для успішного навчання та розвитку. За допомогою проєктного підходу досягаються значні позитивні зміни в результативності роботи вчителя-дефектолога, а тому необхідність розширення його функціоналу не залишає сумнівів.

Висновки і перспективи подальших досліджень. Проєктна діяльність вчителя-дефектолога у роботі із системними інтелектуальними порушеннями є ключовим рішенням для ефективного та комплексного підходу до цієї проблеми. При цьому важливим вбачається індивідуальний підхід: врахування особливостей кожної дитини є важливою складовою успішної корекції порушень розвитку, залучення дитини до навчального процесу, активного впливу на емоційну сферу, оптимізації загальної когнітивної діяльності вихованців. Кожен етап проєктної діяльності володіє власними завданнями і змістом реалізації, проте всі вони характеризуються обов'язковою увагою вчителя-дефектолога до формування навичок зосередженості, цілеспрямованості, самоконтролю.

Очевидно, що за умови ефективного корекційно-розвивального процесу на основі проєктної методології цілком реально підвищити рівень опанування комунікативними навичками, уміннями соціальної поведінки, що є показником і результатом загального психічно-інтелектуального розвитку дітей раннього віку. Перспективні дослідження варто спрямувати на аналіз потенціалу інтегрованої проєктної діяльності вчителя-дефектолога, логопеда і психолога у складі трансдисциплінарної команди раннього втручання.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Ільчук О. В. Психолого-педагогічний супровід дітей з особливими потребами та їхніх родин в умовах кризових викликів. *Проблеми реабілітації: зб. наук. праць*. 2021. С. 18–23. URL: <https://dspace.pdpu.edu.ua/jspui/handle/123456789/17912>
2. Кобильченко В. В., Омельченко І. М. Психолого-педагогічний супровід дітей з особливими освітніми потребами: теоретичний аспект проблеми. *Використання ресурсів позашкільної освіти у процесі соціалізації дітей з особливими освітніми потребами: збірник наукових праць*. 2021. С. 83–87. URL: <https://dspace.hnpu.edu.ua/server/api/core/bitstreams/fa60d865-34e7-4466-88cf-31e606ebc705/content#page=84>
3. Кононова М. М. Професійний розвиток вчителя-дефектолога: концептуальні підходи до змісту і складників. *Наукові записки Центральноукраїнського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка. Серія: Педагогічні науки*. 2019. Вип. 178. С. 115–119.
4. Скланська О. Психолого-педагогічний супровід дитини раннього віку з особливими потребами в умовах інклюзивно-ресурсного центру. *Humanitarium*. 2019. Вип. 42(1). URL: <http://biblio.umsf.dp.ua/jspui/handle/123456789/5881>
5. Чепка О. Психолого-педагогічний супровід дітей з розладами аутичного спектра. *Збірник наукових праць Уманського державного педагогічного університету*. 2022. Вип. 2. С. 209–220. <https://doi.org/10.31499/2307-4906.2.2022.262966>
6. Cheng W.M., Smith T.B., Butler M., Taylor T.M., Clayton D. Effects of parent-implemented interventions on outcomes of children with autism: A meta-analysis. *Journal of Autism and Developmental Disorders*. 2023. Vol. 53(11). Pp. 4147–4163. <https://doi.org/10.1007/s10803-022-05688-8>
7. Masefield S.C., Prady S.L., Sheldon T.A. The Caregiver Health Effects of Caring for Young Children with Developmental Disabilities: A Meta-analysis. *Matern Child Health J*. 2020. Vol. 24. Pp. 561–574. <https://doi.org/10.1007/s10995-020-02896-5>
8. Miciak J., Fletcher J. M. The critical role of instructional response for identifying dyslexia and other learning disabilities. *Journal of learning disabilities*. 2020. Vol. 53(5). Pp. 343–353. <https://doi.org/10.1177/0022219420906801>
9. Olusanya B.O., Wright S.M., Smythe T., Khetani M.A., Moreno-Angarita M., Gulati S. Global Research on Developmental Disabilities Collaborators. Early childhood development strategy for the world's children with disabilities. *Frontiers in Public Health*. 2024. Vol. 12. <https://doi.org/10.3389/fpubh.2024.1390107>
10. Pozas M., Letzel V., Schneider C. Teachers and differentiated instruction: exploring differentiation practices to address student diversity. *Journal of Research in Special Educational Needs*. 2020. Vol. 20(3). Pp. 217–230. <https://doi.org/10.1111/1471-3802.12481>
11. Shevchenko L., Sorochan L. Preparation of future educators for inclusive education in preschool education institutions. *Modern Information Technologies and Innovation Methodologies of Education in Professional Training Methodology Theory Experience Problems*. 2020. Vol. 60. Pp. 440–450. <https://doi.org/10.31652/2412-1142-2021-60-440-450>
12. Vertugina V., Melnyk N., Rogalska-Yablonska I., Shapochka K., Vdovychynko R., Zadorozhna A. Pedagogical conditions of preparation of senior preschoolers with visual deviation to school: psychological and pedagogical aspect. *International Journal of Computer Science & Network Security (IJCSNS)*. 2022. Vol. 22(5). Pp. 652–662. URL: http://ijcsns.org/07_book/html/202205/202205091.html

REFERENCES:

1. Ilchuk, O. V. (2021). Psykholoho-pedahohichnyi suprovid ditei z osoblyvymy potrebamy ta yikhnikh rodyn v umovakh kryzovykh vyklykiv [Psychological and pedagogical support of children with special needs and their families in times of crisis]. *Problemy rehabilitatsii: zb. nauk. prats – Problems of rehabilitation: collection of scientific works*, 18–23. Retrieved from <https://dspace.pdpu.edu.ua/jspui/handle/123456789/17912> [in Ukrainian]
2. Kobylchenko, V. V., & Omelchenko, I. M. (2021). Psykholoho-pedahohichnyi suprovid ditei z osoblyvymy osvithnimy potrebamy: teoretychnyi aspekt problemy [Psychological and pedagogical support of children with special educational needs: theoretical aspect of the problem]. *Vykorystannia resursiv pozashkilnoi osvity u protsesi sotsializatsii ditei z osoblyvymy osvithnimy potrebamy: zbirnyk naukovykh prats – Using resources of extracurricular education in the process of socialization of children with special educational needs: collection of scientific works*, 83–87. Retrieved from <https://dspace.hnpu.edu.ua/server/api/core/bitstreams/fa60d865-34e7-4466-88cf-31e606ebc705/content#page=84> [in Ukrainian]
3. Kononova, M. M. (2019). Profesiyniy rozvytok vchytelia-defektoloha: kontseptualni pidkhody do zmistu i skladnykiv [Professional development of a special education teacher: conceptual approaches to content and components]. *Naukovi zapysky Tsentralnoukrainskoho derzhavnoho pedahohichnoho universytetu imeni Volodymyra Vynnychenka. Seriya: Pedahohichni nauky – Scientific notes of the Volodymyr Vynnychenko Central Ukrainian State Pedagogical University. Series: Pedagogical Sciences*, 178, 115–119. [in Ukrainian]

4. Sklianska, O. (2019). Psykholoho-pedahohichnyi suprovid dytyny rannoho viku z osoblyvymy potrebamy v umovakh inkliuzyvno-resursnoho tsentru [Psychological and pedagogical support of an early-age child with special needs in the conditions of an inclusive resource center]. *Humanitarium*, 42(1). Retrieved from <http://biblio.umsf.dp.ua/jspui/handle/123456789/5881> [in Ukrainian]
5. Chepka, O. (2022). Psykholoho-pedahohichnyi suprovid ditei z rozladamy autychnoho spektra [Psychological and pedagogical support of children with autism spectrum disorders]. *Zbirnyk naukovykh prats Umanskoho derzhavnoho pedahohichnoho universytetu – Collection of scientific works of the Uman State Pedagogical University*, 2, 209–220. <https://doi.org/10.31499/2307-4906.2.2022.262966> [in Ukrainian]
6. Cheng, W.M., Smith, T.B., Butler, M., Taylor, T.M., & Clayton, D. (2023). Effects of parent-implemented interventions on outcomes of children with autism: A meta-analysis. *Journal of Autism and Developmental Disorders*, 53(11), 4147–4163. <https://doi.org/10.1007/s10803-022-05688-8>
7. Masefield, S.C., Prady, S.L., & Sheldon, T.A. (2020). The Caregiver Health Effects of Caring for Young Children with Developmental Disabilities: A Meta-analysis. *Matern Child Health J*, 24, 561–574. <https://doi.org/10.1007/s10995-020-02896-5>
8. Miciak, J., & Fletcher, J. M. (2020). The critical role of instructional response for identifying dyslexia and other learning disabilities. *Journal of learning disabilities*, 53(5), 343–353. <https://doi.org/10.1177/0022219420906801>
9. Olusanya, B.O., Wright, S.M., Smythe, T., Khetani, M.A., Moreno-Angarita, M., & Gulati, S. (2024). Global Research on Developmental Disabilities Collaborators. Early childhood development strategy for the world's children with disabilities. *Frontiers in Public Health*, 12. <https://doi.org/10.3389/fpubh.2024.1390107>
10. Pozas, M., Letzel, V., & Schneider, C. (2020). Teachers and differentiated instruction: exploring differentiation practices to address student diversity. *Journal of Research in Special Educational Needs*, 20(3), 217–230. <https://doi.org/10.1111/1471-3802.12481>
11. Shevchenko, L., & Sorochan, L. (2020). Preparation of future educators for inclusive education in preschool education institutions. *Modern Information Technologies and Innovation Methodologies of Education in Professional Training Methodology Theory Experience Problems*, 60, 440–450. <https://doi.org/10.31652/2412-1142-2021-60-440-450>
12. Vertugina, V., Melnyk, N., Rogalska-Yablonska, I., Shapochka, K., Vdovychynko, R., & Zadorozhna, A. (2022). Pedagogical conditions of preparation of senior preschoolers with visual deviation to school: psychological and pedagogical aspect. *International Journal of Computer Science & Network Security (IJCSNS)*, 22(5), 652–662. http://ijcsns.org/07_book/html/202205/202205091.html

Дата надходження статті: 08.11.2025

Дата прийняття статті: 30.11.2025

Опубліковано: 30.12.2025